

Te Pipiwharaura, He Kupu Whakamarama.

NAMA 29.

GISBORNE.

HURAE 1900.

TE WHARE WHAKAREWA MONI.

I a au i Poihakena i kite rawa au i te whare whakarewa moni — te atua whakapokaiakaha nei i nga whakaaro o te tangata. I ki ia tangata i ona ra, "He putake hoki no nga kino katoa te aroha ki te moni; he minamina ki tenei i kotiti ke ai etahi i te whakapono, a werohia putia iho ratou e nga mamae maha." Na te aroha ki te moni i patu ai te tangata i tona tinana, i takakino ai i tona ingoa ataahua, i tapahi ai i nga kaki o ona hoa, i tapae atu ai i tona tinana hei whakahere ki te atua o te kino. Otira he mea te moni e ot ai nga mahi papai, nga mahi nunui ki te pai te whakahaeere a te tangata. Ehara i te mea ko te moni te putake o nga kino katoa, engari ko te aroha ki te moni. E he ai te tangata na tona tuku ko te moni hei rangatira mona, hei whakahaeere i ana mahi, i ona whakaaro katoa engari me whiti ano ko te moni hei pononga mona, hei mahi i nga mahi e hiahiaitia ana.

Koia nei, ko te hanganga i te taputapu nei a te moni taku i kite ai. Na runga i te aroha o tetahi takuta ka whiwhi au ki te tikiti e tukua atu ai ki te whare whakarewa koura. Ko te whakahaeere i tenei whare hei raro ra ano i te mana o te Kawanatanga o Ingarangi, kaore i raro i te mana o te Kawanatanga o te koroni. He taipapa maitai ra ano te taipapa o taua whare, tu tonu ai te pirihimana i te keeti me tona pu, mana ra ano e huaki te keeti ka uru atu ai te tangata. Tokowhitu pea to matou ope matakitaki, ko o matou potae me a matou mea i o matou ringaringa i waiho atu i te ruuma i waho. Te ruuma tuatahi i tomo atu ai matou he roa, he whanui; ko te ruuma whakarewa tenei, he ruuma tino wera. Ma te whakarewanga e wehe te paru i te koura; i te whakamataotanga ka whakaritea ki te poro hopi te koura. I hikihiki rawa matou

i te poro koura; e hia mano pauna ranei i hikihiki rawa au nei. Na te pakeha ano i uta he poro koura ki runga i aku ringaringa.

Ka mahue mai i a matou te ruuma whakarewa ka tomo atu ki tetahi ruuma ki tonu i te mihini. Te mihini tuatahi hei whakapapa i nga poro koura kia rite ki te moni koura te matotoru. Heoi ano te mahi a tenei mihini. Ka tangohia mai te poro koura kua papa ra ka hoatu ki raro i tetahi mihini kia pokapokai kia penei me te awherangi te rarahi; ka ngahoro atu i tetahi pito o te mihini i roto i te korere ki roto i te paepae, ano he kaanga te rite o te moni ki te ngahoro. Ko te wahi o te papa koura kua kino te pokapoka ka whahokia kia whakarewaina mai ano. Ko te rihi kua ki ra i te koura ka kumea atu e tetahi taitamariki, ka aohia e ia te moni, ka whiu ai ki runga ki te poro rino. Ma runga i te tatangi, ka mohio tonu ia ki nga mea mama, kaore i eke ki te taimaha o te awherangi i whakaritea e te ture. Ko nga mea mama ka whakahokia ano kia tahuna mai, ko nga mea i tika ka ringhia ki roto i te mihini tuarua, kia whakatawakawakatia nga taha, a ka maringi ano i tetahi pito ki roto ki te rihi. Te mahi a te mihini tuatoru he whakairo, ara he tuhituhi i tetahi taha o te moni; he mihini ke ano hei whakairo i tetahi taha. Te wawatangia ki waho o tenei mihini ko te tino otinga tonutanga hoki o te awherangi, uwirawira ana kanapa ara. Mauria atu ai nga rihi moni ki te ruuma o nga kai tuhituhi ma ratou e tatau. E kore rawa e ngaro tetahi paku koura, e tino tupatoria ana nga kai mahi kei huna i te koura, engari ki te titiro atu nei kaore noa iho e tino tupato ana, ina hoki putu noa atu ai te moni. I puru rawa au i aku ringaringa ki roto ki te rihi koura, a i pupuri rawa au i etahi — ki etahi e koro ma, e kui ma, ki etahi, ki etahi. Ka kino te haere a te moni!

TE AROHA PUMAU.

He korero kua tawhitotia ki te pakeha otira kaore ano ki te Maori, te whakarerenga a Pirinihi Ohaka (Oscar) tamaiti a te Kingi o Huitini (Sweden), i tona karauna, i tona aroha ki tana whaiaipo, i te kore ona matua e whakaae kia moe ia i taua wahine ware.

He maha nga wahine e noho ana i roto i te whare-kingi i Huitini, hei hoa mo te Kuini, hei mahi hoki i ana mahi, ko etahi o auwa wahine he momo kingi, he momo rangatira, ko etahi he ware noa iho. I roto i te rarangi ware a Mihi Manga (Miss Munck), he kotiro tino pai atu te ahua. Ehara te ataahua o Mihi Manga i te mea no waho anake, engari no waho tae atu hoki ki roto, no te mea he wahine tino whakapono ia. Tera ano tetahi mea i tino kake ai tona pai, ara he reo-reka ki te waiata. Ka pai te ahua, ka painga whakaro, ka teka te reo, ka tino kino te haere!

I tetahi ra ka rongo te kuini i taua kotiro e waiata ana, tetahi reo tino reka atu, ko taua kotiro ia kaore i mohio kei te whakarongo te tangata ki ia. I runga i enei painga o taua kotiro, ka arohaina e Pirinihi Ohaka, tama a te kingi.

I tetahi ra, i te mea kua tino kaha te aroha o Pirinihi Ohaka, ka whakauturia e ia ki ona matua. Te tino ririga o te kingi me te kuini o Huitini, ka mea e kore rawa raua e whakaae, i te mea ehara a Mihi Manga i te momo kingi. Ko Ohaka hei kingi i muri i tona papa, a ki te moe ia i a Mihi Manga ka he to ratou kauwhau kingi; he mea whakama rawa ki a ratou. Otira kaore i ta-matamate te whakaro me te aroha o te pirinihi. I mea ia ki ona matua, hei aha mana te kingitanga, te torona, te karauna, kei runga noa ake i enei mea katoa a Mihi Manga. Ka tukua e ia tona turanga kingi mo tona teina. He nui te pouritanga o ona matua. I mea raua ki a Mihi Manga kia kaua rawa e korero atu ki ta raua tamaiti, e titiro noa atu ranei. Ko te pirinihi i tonoa kia eke ki runga manuao, kia haere ki nga whenua, me kore noa e ngaro tona aroha, e wareware ranei ona whakaro ki tona whaiaipo.

I a Mihi Manga te papa-a-Hikitai. Hua noa i tuku atu a i tona ngakau me ona whakaro katoa ki te tama a te kingi tera ano e ata whiriwhiri, tena ko tenei i runga tonu e haere ana ka whakakore mai ia e nga matua o te pirinihi i runga i tona taha ware. Me he mea he kotiro maori tenei kua waiatatia te mea nei na:—

Na te aha ra
I kore ai e paingia,

He ware pea
No taku kaupapa e...!

He roa te ngaromanga katahi ka hoki ki te kainga. Hua noa nga matua kua wareware, kaore, katahi ra ka tino nekehia atu. I runga i te kaha o te pirinihi ka whakaae tona papa, engari kaua te ingoa pirinihihe hei eke ki runga i a Mihi Manga, me ki ia he wahine i na te pirinihi. I tino riri a Pirinihi Ohaka ki tenei tikanga a tona papa. Kaore ia i whakaae kia kua te wahine i arohatia e ia i runga ake i nga wahine katoa i te ao he wahine iti, engari me ki tonu ko tana wahine rangatira, i te mea hoki kaore ona hiahia ki tetahi atu wahine i te ao katoa, ahakoa momo kingi. Ka tohe te pirinihi, me te kaha tonu ona matua ki te whakakore; ko ta wai ra akuanei e tutuki, me ata tatari e tatou.

He tangata pirangi nui te kingi ki te waiata, ki nga mahi whakatangitangi; i tuituhia ano e ia etahi waiata me nga rangi. I tetahi po ka karangatia e te kuini he po ngahau ki te whare kingi, he waiata he whakatangitangi nga mahi. Ko Mihi Manga tetahi o nga kai-waiata; i whiriwhiria e ia ko te tino waiata kai-ngakau a te kingi he waiata mana. Ko taua waiata, he waiata aroha, pouiri te tu o nga kupu, a i te waiatatanga a taua ki tiro, i te aroha pea e ngau kino ana i tona ngakau, i tona kite atu hoki i tona whaiaipo pirinihi, i tino pai atu, he hanga whaka-aroha, ngoto ana ki roto ki nga ngakau o te hunga e whakarongo ana. I tona nohoanga ki raro ka tuohu ka tangi, me te awahi ano ona ringa ki tona uma. Katahi taru aroha ko te tamahine a te tangata ki te tangi! Mehemea he kotiro maori kua paoa te mea nei na:—

He nui no te aroha
I tangi ai au e...
E rua aku ringa
Ki te tawhi kau ra...!

Kore rawa he waha i kiki, engari i whakama katoa nga kanohi ki te kingi, ki te kuini. Tera kua pa te aroha ki te ngakau o te kingi, i te pai o te waiata a te kotiro e whakaparahakotia ra e ia. Tona whakatikaanga ake ki runga, me te puataata ano te roimata i ona whatu, ka mau ki te ringa o tana tama, o Pirinihi Ohaka, ka arahina ki a Mihi Manga, ka whakaaarabia ake, ka honoa o raua ringaringa. I muri tata iho ka marena ia raua.

E kua ana e nga nu-pepa, ko tenei tangata raua ko tona wahine nga tangata nui atu te hari kei Uropi ahakoa kaore raua i roto i te whare-kingi inaianei. Ta raua tino mahi inaianei he haere ki te kauwhau haere i te aroha o te Karaiti ki te tangata, he atarangi

nei to raua aroha no taua Aroha Nui. I era ra i rangona te reo reka o Mihi Manga i te whare o te kingi o Huitini, otira inaianei e rangona ana i nga tiriri, i roto i nga whare o nga rawa-kore, hei hapai i nga himene o nga karakia a tona tane, hei whakahauroa ranei i te ngakau o te tangata. E huaina ana raua ko Pirinihi me Pirinihehe Penetata, (*Bernadotte*) te ingea o nga tupuna o Pirinihi Ohaka. E mohiotia ana raua i nga huihui-nga whakapono nunui i Uropi, i Ingarangi, i Amerika, a whano tata ka tae mai ki Ahitereiria i tera tau, ki te hui karakia a te hunga kareti o tera whenua. I mea ana nga nu-pepa pakeha kei te hiahia a Pirinihi me Pirinihehe Penetata ki te haere ki te kauwhau i te Rongo Pai ki nga iwi mohoa o Awherika. Ko Pirinihehe Penetata i roto i tetahi hohipera i Ingarangi e ako ana ki te tiaki turoro, kia mohio ai ia ki tera mahi ina tupono to raua haere ki Awherika.

E te tangata, ina te pirinihi e whakapono nei, e kauwhau nei, kaore i rikarika; whakarerere ake te kingitanga, te toconu, te karauna, i te whakaaro ki tana wahine whakapono. Ko te whakapono tenei e whakahaweatia nei e koe; e hokona nei e koe to wairua mo te kotahi hereni, mo te karaihe waipiro ranei. Mehemea he mea noa iho te whakapono, te aroha o te Karaiti, tera ranei e penei te kumenga, me te whakatahuritanga i tenei momo kingi? "Hokona te taima he kino hoki nga ra." E kore ranei koe e aroha ki te Tama a te Atua, ki ta Paora i aroha nei, i mea nei ia, "Te Tama a te Atua, i aroha mai nei ki a au, i tuku nei i a ia moku."

"Ka pai te ahua o te kotiro, ka pai nga whakaaro o tona ngakau, he tino kororia nui tena mona. Tena ko te kotiro e pai kau ana ko tona ahua, a ko nga whakaaro a tona ngakau e he ana, hei mea whakama ia ki ona matua. Whakarongo hoki ki ta Horomona: "Kite tonu ki te whakakai koura i te ihu o te poaka, te wahine atahua kaore nei ana ngarahu pai." (Whakatauki xi. 22.)

TE PAREMETE.

No te 21 o nga ra o Hune ka tuwhera te Paremete o Niu Tirenii. He roa te whai-korero a te Kawana, he whakamahara tonu ki nga mea i pa ki te mana o te Kuini, ki tenei koroni, a he whakaatu hoki i etahi korero hei whiriwhiringa ma te Whare i tenei turanga. I puta ano he kupu mana mo te Whawhai ki

Taranawaara, he whakamananana hoki mo te tuatahi o Niu Tirenii o nga koroni katoa ki te tuku hoia ki Awherika, he kupu whakamihini nana mo te kaha mo te toa o a tatou hoia. I mea hoki ia: "He nui te pouri o te iwi Maori mo to ratou korenga e whakaetia kia haere ki te whawhai. Otira i kitea to ratou aroha ki te Kuini i runga i a ratou mahi hei whakarawe moni mo nga ritenga o te whawhai."

I mea ano hoki ia: "He maha nga hui a te iwi Maori i tu i enei marama kua hori ake nei i whakaaturia mai hoki ki a au to ratou aroha ki te Kuini, to ratou hiahia hoki kia noho nga iwi e rua o tenei motu i runga i te pai. Hei tenei tuunga o te Paremete e hangaia ai etahi ture e pa ana ki te iwi Maori e pa ana hoki ki o ratou whenua." "Ka kokiritia atu e au enei mea ki o koutou aroaro hei whakaaroaro, hei tiroiro ma koutou, a, ma te Kaha Rawa koutou e arohi e manaaki kia tika ai a koutou hanga hei painga mo te iwi o tenei koroni, mo te mana nui hoki kei raro nei tatou."

Ki ta matou titiro e kore rawa e hapa te oti i tenei tau o tetahi ture e pa ana ki nga "he-mua maori. Kua tino kaha te kupu a te Hon. Timi Kara, Minita o te taha Maori, kia tino whakaotia tetahi ture i tenei tau ano. Ko tona whakaaro ko te Ture Poari, e tukua atu ai ma te Kawanatanga e whakahaere nga whenua o te Maori.

Kaore ano matou kia mohio ka pehea ra te pire a te Kawanatanga i tenei tau, engari e wehi ana matou kei tangohia katoatia e te Kawanatanga mana e whakahaere, ma te Poari ranei, nga toenga whenua o te Maori, no te mea he mate kino kei roto i tenei tikanga. Ki te riro ma te Kawanatanga e whakahaere nga whenua katoa o te Maori, kua kore e puta te ngakau ahuhwhenua o etahi tangata, a ahakoa nui te maringi mai o te moni, engari hei take mate ano tera — ka ngawari rawa te puta mai o te moni, ka mangere te Maori, ka uru ki nga mahi kino. Kei te whakaaroaro ano a Timi Kara mo te hanga ture hei whakapai i te noho a te Maori i o ratou kainga.

Kua panuitia e matou te pire a te Kotahitanga i hanga ai i te hui ki Rotorua. Me ata titiro iho, ki te kitea te pai me tautoko. Na te kingi Maori tetahi pire, a kaore e mohiotia ka pehea ra te tutatakitanga o nga pire huahua nei, akuanei pea i te kore e rite o te whakaaro o te Maori ka tangohia e te Kawanatanga mana anake e hanga he pire, i te roa noa iho i nga mahi kumekume ke a te Maori.

TE WHAKINGA HARA.

Kaore kau he tangata i te ao e watea ana i te hara: heoi ano nga mea e tatu ana te ngakau ko era kua oti o ratou hara te muru, ko era hoki kaore ano kia mohio he hara o ratou.

He mea kuware tenei ngakau tatu: he mea e rite tonu ana ki to te tangata e pohehe ana kei te ora ia i te mea kua pa ki a ia tetahi mate kaha rawa; ko te ngakau tatu tenei o nga Parihi matapo, i pohehe ra kei te titiro ratou. (Hoa. ix. 41.) Tena ko tenei he mea mau tonu te tatu o te ngakau i te mea kua oti nga hara te muru: ko te mea tenei i ora ai te tinana me te wairua o te pararutiki, (Mat. ix. 27); o te tangata i noho ra ki te puna o Pettehera, (Hoa. v. 14.) Heoi he mea nui te murunga hara, he mea e mate-nuitia ana.

E mea ana a Rawiri, ma te whakinga hara e riro mai ai i tatou taua mea nui, te murunga hara, (Wai. xxxii. 5.) Ko te take tenei i nui noa atu ai nga kupu i te Paipera hei whakaoho i a tatou ki te whaki i o tatou hara ki te Atua. He whakaaro ki aua kupu i whakaritea ai te Whakinga hara hei korerotanga ma te whakaminenga katoa i te karakia o te ata, o te ahiahi, i ia ra, i ia ra. Engari kia kua tatou e pohehe, tera e riro mai i a tatou te murunga hara ki te whakapuaki tatou i aua kupu, ki te whakarongo ranei ki te kupu a te minita e mea mai ana kua tukua e te Atua te tikanga ki ana Minita kia whakapuakina te murunga hara ki te hunga ripeneta. Kaore, he mea kore noa iho aua kupu katoa ki te kore e puta te whakinga hara i te ngakau ripeneta: ki te kore hoki e rangona te murunga hara e te ngakau whakapono.

Ehara rawa i te mea ma te kaha o tau karanga "E te Atua, tohungia ahau, te tangata hara" e whakatikaia ai koe, engari ma te marama o tou ripeneta, ki te titiro a te Atua, e kite nei i nga whakaaro huna katoa o te ngakau.

Ka marama tenei kupu ki te ata titiro tatou ki te korero o te Paipera mo etahi tangata e mea ana e ripeneta ana ratou. Tokowaru nga tangata ripeneta i te Paipera, he mea rite tonu ta ratou kupu ripeneta, kihai ia i rite to te Atua atawhai ki a ratou katoa. Ko te kupu i whakapuakina e ratou katoa ko tenei: **Kua Hara Ahau.** Ko te kupu tenei a:

1. Parao, *Ekoru ix. 27, x. 16.*
2. Paraama, *Taanga xxii. 34.*
3. Akana, *Hohua vii. 20.*
4. Haora, *1 Hamuera xv. 24.*
5. Rawiri, *2 Hamuera xii. 13.*

6. Hopa, *Hopa vii. 20.*

7. Tamaiti maumau taonga, *Ruka xv. 48.*

8. Hura, *Matu xxvii. 4.*

1. I mea a Parao kua hara ia, ehara i te mea i penei ai tana kupu he whakaribariba no ona hara ki a ia, engari he wehi nona kei mate tona tinana, kei whakangaromia hoki ona taonga. Mutu kau iho te whiu a te Atua, kua pakeke ano tona ngakau, kihai ia i mahara ki ona hara. He ripeneta tinibanga tona, na reira i whiua tonutia ai ia e te Atua.

2. He ripeneta pera tonu to Paraama. Heoi ano te take i mea ai ia 'kua hara ahau' ko tona wehi kei whakamatea ia e te Anahera. Ka watea ia i te wehi, ka rapu i nga taonga i whakaaria e Paraka. Nana te tikanga kia whakawaia nga tamariki a Iharaia ki te hara, na reira i mate ai ia ki roto ki te parekura o nga Miriani. (Tau. xxxi. 8, 16.)

3. Kahore he mea e mohio ai tatou ki ta Akana: engari he whakaetanga tana ki te nui o tona hara, i te mea e tata ana te mate ki a ia. Tera pea ko ia tetahi o te hunga i whakangaromia te tinana kia ora ai te wairua. (1 Kori. v. 5.)

4. Ehara to Haora i te ripeneta pono. Heoi ano te take i mea ai ia he hara tona, kia hoki mai ai a Hamuera, kia whakahonoretia ai ia i te aroaro o te iwi. (Hau. xv. 30.) E mohio ana hoki tatou i mawehe atu te Wairua o te Atua i a ia. (1 Ham. xvi. 14.)

5. Engari ta Rawiri, he mea pono; he mea marama hoki te kupu a Natana ki a ia, "Kua kauparea atu ano hoki tou hara e Ihowa." (1 Ham. xii. 13.)

6. I manakohia e te Atua te whakinga hara a Hopa, i manaakitia nuitia hoki ia, i whakaputaina i ona raruraru katoa. (Hopa xlii. 12.)

7. Tera ano hoki tetahi tohu e mohiotia ai te ripeneta he mea pono, ara kia whai hua. Kihai te tamaiti maumau taonga i pai ki te kupu kau, engari i whakatika tonu, i haere ki tona matua, i arohaina hoki e tona matua. (Ruka xv. 20, 22.)

8. Ehara ta Hura i te mea tinibanga, engari i hua-kore, i kore ai hoki ia e rapu i te murunga o ona hara. I mahara ia kua mutu te aroha noa o te Atua, i whakamate hoki i a ia ano, kia haere ai ia ki tona wahie (Mahi i. 25).

* * *

Tera ano he whakaakoranga ki a tatou kei roto i enei korero. Ahakoa e mea ana tatou he nui o tatou hara, kia kua tatou e pohehe

kaore he aroha mai o te Atua ki a tatou (Iha. i. 18); e kore hoki ia e pai kia mate tatou i o tatou hara (Ehek. xviii. 23, Ran. ix. 9). Ko te huarahi e rito mai ai i a tatou tana murunga hara, ko te whakanga (Wai. xxx. 5). Kia kua ta tatou e pera me ta Parao, me ta Paraaia rauēi, he mea ngutu kau (Iha. xxix. 13), engari kia pera me ta te tamaiti maumau taonga, ara kia rite a tatou mahi me a tatou kupu ina ripeneta, kia whakaputaina he hua e rite ana ki o te ripeneta (Ruka iii. 8). Tenei ano tetahi mea, kia kua tatou e pohehe ki te whakina tetahi hara, tera tatou e watea i te whiu mo taua hara. Ka whakakahoretia o tatou hara e nga toto o te Karaiti, e kore ia e whakakahoretia te hua o ana hara i te mea kei tenei ao tatou. Ahakoa kua ripeneta te tangata kohuru, e kore e taetae e ia te whakaoara te tupapaku i te nui o tona tangi. Ahakoa i kauparea atu e Ihowa te hara o Rawiri, i mate tana tamaiti, kihai hoki te hoari i whakakorea i tona whare. (2 Ham. xii. 10, 14).

Ma te Atua tatou e whakaako kia pono ai o tatou ripeneta, e pupuri hoki kei taka ano ki te hara.

I ROTO I TE WHARE-WHAKAWA.

TE KORERO TEKA.

Nui atu te mamea o matou ngakau i te kitenga i roto i te nu pepa nui o Turanga nei i etahi korero e pa ana ki te iwi Maori i runga i nga whakawakanga. Te mea tuatahi ko te korero teka o tetahi taha; ko tehea taha, kaore ano kia tino mohiotia, engari kua tukua ma te Hupirini Kooti e titiro. Te take o te whakawa he patunga na tetahi tangata i tetahi, otira i te whakawakanga hoha ana te kai-whakawa i te taupatupatu noa iho o nga korero, a whakakorea ana taua keehi, engari i mea ia e tino marama ana kotahi te taha e tino teka ana nga korero, me te kiano a nga pakela he mahi tonu na te Maori te korero teka i roto i te whare-whakawa. I tino mamea o matou ngakau mo tenei kupu he iwi korero teka taua te Maori, otira e tino mohio ana ano matou he tika tonu taua whakapae mo tetahi o enei tangata tokorua. Kei te mea pea te tangata ki te korero teka ia e whakaputa ana ia i tona matauranga. Toho! toho! Na runga i enei tikanga i kiia ai taua te Maori he iwi taurekareka. He iwi rangatira taua te Maori, kaati kia rangatira nga whakaaro nga kupu nga mahi; kua e whakatutua i te tangata.

NGA MAHI TOHUNGA.

Muri tata iho i tenei whakawa ka tu ano tetahi mo te karangatanga a tetahi wahine i tetahi atu he "kauramokai." I puta ai te kupu nei i a A he whakaaro nona na E i makutu tona tamaiti i pangia ai e te mate; i puta ano tona kupu ka tukua e ia he kehua hei ngau i a E. E te Maori! e te Maori! Ka kino te haere a te kehua! Kehua eweri taima! I tino miharo te kai-whakawa mo te porangi o te Maori ki te whakapono ki enei tu mahi, i mea ia he mea pai kia mahia he ture e te Kawanatanga hei tino whiu i nga Maori e mahi tohunga ana. I whai korero ano hoki te rangatira o nga pirihimana, i mea ia kua whakabaua e te Kawanatanga kia hopukia nga tohunga maori e hangarau ana i te turoro, a ki te rongoi ia kei te pera tetahi tohunga i Turanga nei ka mauria e ia ki te ture. Na, e nga tohunga maori, e nga tohunga parau-rehe o Waikato kia tupato. Tirotiro mahire!

I PORANGI I TE AROHA.

Te tino korero pouri rawa ia ko te whakawakanga o Rapata Paraire ki Nepia mo tona kohurutanga i tona wahine. I whakarerea ia e tona wahine, katahi ia ka whai haere kia hoki mai ano tona wahine ki a ia. I tae ia ki Heretaunga whai haere ai, otira kore rawa nga whakaaro o tona wahine i hoki mai ki a ia. Katahi ia ka haere ki a Te Piwa, he tino tohunga maori. I mea mai a Te Piwa ki te hoatu e Rapata te £5 ka hoki mai tona wahine ki a ia. I whakaritea e Te Piwa hei te wa e moe ai te wahine ra ka whawhao ai i te hikipene ki waenganui i nga matimati o te waewae, ka whakatakoto ki runga o te waewae o te umu, ka whawhao ai ki roto o te waho. Mahi noa, mahi noa, kore rawa te wahine ra i tauri mai. I muri mai ka mea a Te Piwa kia pangaia kia 3s. 6d. ki ona waewae. No te kitenga o Rapata e kore rawa e hoki mai tona wahine ki a ia ka puta ki waho tangi ai, ko te putanga atu o tona wahine ka mea atu ki a ia "Kati te maumau i o roimata, e haere ana au ki taku tane hou." I runga i enei kupu ka ngao katoa nga whakaaro o Rapata, ka kohurutia hoki e ia tona wahine, i tino wetiweti rawa tona patunga. Muri iho ka haere ia ki waenganui o te patiki tangi ai. Te whakataunga e whitu tau mona ki te whare-herehere.

E te iwi, ma koutou e ata matakitiaki nga kino, nga tinihanga a nga tohunga maori. I mea te kai-whakawa kia whakaakona te Maori kia mohio ai ratou ki te teka nona iho o nga mahi a nga tohunga maori.

TE WHAWHAI KI HAINA.

Kaore ano kia tino paenga noa te whawhai ki Taranawaara ka oho he pakanga ke ki Haina. Ko Haina tetahi o nga mana tino tawhito atu i te ao, ara te mana tino tawhito, tetahi hoki o nga mana tino nui te tangata, e 400,000,000. Ko ta Haina tino tukanga ko te pupuri tonu ki nga tukunga iho a nga tipuna, ki nga tikanga tawhito, na reira i te mea kua timata te whakanoho o nga iwi o etahi atu whenua ki to ratou whenua, ka puhachae te iwi o Haina. E hiahia ana ratou ki te whakangaro atu i nga tangata iwi ke katoa i to ratou whenua.

Ko te hunga na ratou i timata te mahi kohuru ko tetahi ropu tangata e huaina nei ko nga "Pokiha" (Boxers). He pai te timatanga mai o tenei iwi, inaianei kua kino. E kua ana 11,000,000 te nui o nga "Pokiha." Kua tino marama inaianei ko te Kawanatanga tonu o Haina kei te tautoko i tenei mahi kohuru.

Ko te Emepara o Haina he taitamariki noa iho, engari i tona whakawhirinaki ki nga tika-nga hou ka hereherea e tona whaea-keke, a ka honca e taua hakui mana e whakahaere te Kawanatanga. He wahine tutua noa iho tenei, engari na te pai o tona ahua i moea ai e te emepara o Haina kua mate. He wahine kino rawa atu tenei, kua marama nana i whakatau kia kohurutia nga pakeha katoa i tona whenua.

I te tau 1896 ka whawhai a Haina raua ko Tiapani, i tino whiua ai a Haina e Tiapani a inaianei me te mea nei kua puta te whakaaaro i a Haina kia whawhaitia e ia nga mana rarahi katoa o te ao. A...e tika! e tika! Apopo ra pari ai to ihu, e ta! Nga iwi e whawhaitia mai nei e waero-roa ko Ingarangi, ko Rubia, ko Tiamana, ko Wiwi, ko Amerika, ko Tiapani, me etahi atu. Apopo ko to ratou whenua e hachaea hei utu mo nga toto i whakahekea e ratou. Kua tino kitea te pirau o te Kawanatanga o Haina, ko te nuinga o nga kawana he mahi kau tuo te moni chara i te mea mo te ture.

No te 17 o Hune ka timataia te whawhai. E manuu ana nga manuu o nga mana i te taha o Taku, he pa no te Hainamana, katahi ka puhia kohurutia; ko te kokiritanga hoki o taua pa e nga hoia o Ingarangi, o Rubia,

o Wiwi, o Tiapani. E toru ngaa ra i riri ai ka hore te pa. E 2000 hainamana i mate; 16 o Rubia i mate, i taotu te nuinga; i mate te tianara o Tiapani. I muri mai ka whakapaea e te hainamana a Tienihini (Tientsin), he taone kei te taha-moana, he maha nga pakeha i roto.

Ko Pikini te pa nui o Haina, tetahi hoki o nga taone nui atu i te ao, he maha nga maero te mataratanga atu i te moana. Kei reira te nohoanga o te Emepara, o te kawanatanga, o nga kai-whakahaere hoki o nga mana nui o te ao. I puta mai nga rongo kei te karapotia nga pakeha katoa e nga hainamana ki roto ki te whare o te Ingarahi. Nga tangata tuatahi i kohurutia ko nga kai-whakahaere o Tiapani o Tiamana. No te ono o nga ra o tenei marama ka puta mai nga rongo kua kohurutia nga pakeha i Pikini, tamariki, pakeke, tane, wahine, mihinare, kai-whakahaere nga mana; neke atu i te 1000 nga tangata i kohurutia. He maha nga ra i whawhai ai ratou, a, na te paunga o nga kai o nga paura ka kohurutia e nga hoia. Ko nga mahunga i mauri haeretia i runga rakau. Kua puta te kupu a te kuni kia whakangaromia katoatia nga mihinare me nga karaitiana katoa i Haina, a, he tokomaha kua kohurutia. Tera ake pea tona tini hei enei ra e tu mai nei.

I te ruarua rawa o nga hoia a nga mana, kihai i ahei te haere ki te whakaora i nga pakeha i Pikini. I haere ano te Atimira o nga manuu o Ingarangi i Haina, me tona ope 1600 o nga iwi katoa. Kaore ia i kaha i te tino nui rawa o te hainamana ki te arairai haere i a ia, a hoki mai ana ano ia ki Tienihini. I maharatia kua mate taua tangata me tana ope katoa, he maha hoki nga ra i kore ai e puta mai he rongo korero kei te pehea ra kei hea ra.

He tino pouri rawa te kohurutanga o nga pakeha i Pikini. I te mea kua kore e kaha ki te arai atu i te hoa-riri ka whakarangitia nga wahine me nga tamariki ki waenganui, ko nga tane ki nga taha taiwhio ai, whawhai atu ai hoki ki nga mano o te Hainamana. No te korenga e kaha ka patupatua e nga taane a ratou wahine me a ratou tamariki, kei riro ma te Hainamana e patu e takakifo. I muri iho ka tapatapahia o ratou tinana e nga Hainamana. Ko nga Hainamana kua tahuri mai ki te Whakapono i tino kino rawa te kohurutanga.

TE WHAWHAI KI TARANAWAARA.

Mai o te taenga o Rore Rapata ki Piritoria kaore ano he tino korero o te Whawhai ki Taranawaara, heoi ano te tino korero o naianei ko te raruraru ki Haina. Kei te whawhai tonu ano ia engari he tamutunutu he mahora. I te whawhaitanga ki Ahi Whapirikena, he pa e tata ana ki Piritoria, whano tata kua karapotia katoatia te ope a te Poa e Rore Rapata. Kaore i eke ki te kotahi rau o te Ingarihi i mate i taotu. I taotu a Tianara Iana Hamutana.

Whano tata te maia nei a Rore Kitini ka mau herere i te Poa ki Kurunutaata. I runga ia i te tereina e moe ana, ko te Poa kei waho. Titiro rawa ake ia e...! ko te mate tonu tenei ka tata! Ko tona reanga ki raro o te tereina i tetahi taha, ko te hoiho tonu e tu ana, ka peke ki runga, haere atu ana a katuarere, waiho ake te Poa i kona tiroto kau ai. Kua puta ano te kapu a etahi nu pepa i mua atu e mea ana ki te whakawhara o Rore Kitini e mau herere, ara i runga i tona haere takitahi. Kaore a Rore Kitini e whakane ma nga kai-tutei anake e whakaatu ki a ia te ahua o te noho a te hoa-riri, te ahua hoki o te whenua, engari ma ona kanohi ano e titiro. I penei ano tana mahi i a ia e whawhai ana ki Ihipa. Ahakoa ko ia tonu te tino tianara whakahaere o taua whawhai e haere ana ano ia ki te tutei. Ko te whawhai tera i nui ai te ingoa o Kitini, i tino hinga ai hoki nga Arapi. I tukua e te Pirimia te oha a Niu Tireni ki a Rore Kitini mo tona mawhetotanga mai i te mahanga a te Poa.

Ko te toa nei ko Patene-Pawera kaore i okioki i muri iho o te whakapaenga o Mawhekingi. Tona putanga mai i Mawhekingi haere tonu atu ki Piritoria, me te whawhai haere tonu, kei reira ia i enei ra.

Ko Irowha, he Wiwi i whawhai mo te Poa, a i mau herere i a Patene-Pawera ki Mawhekingi kua tukua ki te mouere i Herena noho herere ai. Koia nei te tangata i kohukohu ki a te Kuini i te timatanga o te whawhai. I mau ai he mea ata tuku mai na Pawera ki roto o te pa, ka pohehe kua horo i a ia a Mawhekingi, kaore kei roto ia o te hinaki.

Kei Herena a Tianara Koroni o te Poa e noho herere ana, me nga hoia neke atu i te 1000. I noho herere a Neporiana Ponipata ki runga i tenei mouere i te tau 1815 tae noa ki tona matenga i te tau 1821. No te tau 1840 ka hahua ona koiwi ka haria ki tona whenua ki Parani.

TIANARA PURA.

Ko Tianara Pura rawa te tangata e arangaranga ana te ingoa i enei ra. Kua watea i a ia a Nataara i te Poa. I tona whakawhitinga i nga maunga e wehe ana i Nataara i Taranawaara, ka turia ia e te Poa, otira hei aha. I te whawhaitanga ki Reingi Neke 140 o te Poa i mate. I tona tomonga ki Taranawaara ka aia haeretia e ia te Poa, a tae noa ia ki Piritoria. I patua mai te waea whakanui a te Kuini ki a Tianara Pura.

NGA RONGO KORERO.

Ki te ki a nga nu-pepa ko te whawhai i muri iho i ta te Ingarihi raua ko te Poa hei waenganui i a Rubia raua ko Tiapani. Te take o ta raua raruraru mo Korea, he whenua kei raro i te mana o Haina. E hiahia ana a Rubia kia riro i a ia taua whenua, kaati ko Tiapani kei te wehi kei riro i a Rubia taua whenua, no te mea he tino nui nga Tiapanihi kei reira, he whenua hoki e tata tonu ana ki Tiapani. Kaore a Tiapani e pai ki a Rubia hei hoa noho tata mona, he rere ke hoki nga mahi a Rubia. I enei ra he maha ke atu nga manua o Tiapani kei era moana, he tino kaha hoki. E toru nga manua nunui o Rubia kei te rere ki Korea maianei. He iwi hauwarea rawa a Tiapani ki te tu ki a Rubia, otira kua haere ona rongo toa i ta raua whawhai ko Haina kua taha ake nei. Ka haere a Tiapani kia kite! "He iti no fama he rongo kua hau!"

Kua whakaaetia e te Kuini tetahi pire kia whakakotahitia nga koroni katoa o Ahitereiria ki raro i te Kawanatanga nui kotahi, ara hei runga ake i nga kawanatanga ririki o tena koroni o tena koroni, kia rite ki te kotahitanga o nga kawanatanga o Kanata. I kaha te whawhaitanga i tenei pire i Ahitereiria i tera tau, a puta noa iho. Kua whakaturia e te Kuini ko Rore Hopetunu hei Kawana Tumukaki mo Ahitereiria. Kei te tohe etahi tangata kia uru a Niu Tireni ki tenei kotahitanga.

Kei te riri etahi hapu mangumangu o Ahainaiti kei te tai-hauauru o Awherika, ki te kawanatanga o taua whenua, he whenua kei raro i te mana o te Kuini. Te timatanga o te riri he pohehe no etahi apihi ki te raweke i nga mea tapu a taua iwi. E kore pea e roa ka whakamarititia tenei raruraru. Katabi ano, te tau te manawa!

TE RA O PIRITORIA.

NGA NGAHIAU KI TURANGA.

I whakaritea e te Mea o Turanga me etahi pakeha rangatira ko te 5 o nga ra o Hune hei ra hararei, hei haringa hei whakanunga mo te horonga o Piritoria i a Rapata. I whakaritea hoki kia tonoa nga Maori kia haka hei whakanui i taua ra, a kia kore e whakaritea he atu mo te keeti, engari kei te tangata te hiahia ki te homai i tana i pai ai. I whakaaetia tenei whakaaro e nga Maori. I te ata o te Mane ka tae mai nga rongo kaore ano ia a Piritoria kia riro noa i a Rapata, na reira ka riro ko nga mahi a te Maori hei tino mea mo taua ra. I te ata ano ka timata te ua, ka paruparu nga tiriti, a ka ahua wehi te ngakau kei kore te pakeha e puta ki waho, ka manau noa iho nga ahuaereka. Otira te taenga tonutanga ki te haora i whakaritea hei timatanga mo te haere atu i te taone ki te taupa mo nga mahi, ka timata te popo mai a te pakeha. I haere katoa mai nga tamariki o nga kura, tena tamaiti me tana kara, tena tamaiti me tana kara. Ko te peene nui o te taone ki mua, muri mai ko nga Maori. Ko Tuta Nihoniho ki mua tonu; ko ona kakahu apihia hoia ona kakahu, me tona hoari ano ki tona ringa. I muri tata mai ko Rawiri Karaha, ko Taare Wherehi, ko Reweti Kohere, me etahi tamariki wahine pakupaku tokorua, ko Matariki Wherehi me Puna Rangiuia. He kahu maori katoa o ratou, ko nga tipare ko nga kara a te Ingarihi ara he whero, he ma, he au-moana. Ko tenei wahi o te ope nui i tino mihia e te pakeha. I muri atu i nga Maori ko nga poti, ko nga kaata, ko nga pu-repo tinibanga, ko tetahi peene ano, ko te tini o te tamariki o te tangata, haere waewae, eke hoiho. He ope tino nui rawa, ahakoa te paru o nga huarahi, te kounaua o te rangi. Te tatanga atu ki te taupa ka oma a Taare Wherehi raua ko Reweti Kohere ki te tango i nga moni, a ka kahi te pakeha, kua uru hoki te whakawhetai ki te ngakau i te pai o te haka a Ngati-oneone i mua atu. I te tomonga atu ki te taupa ka tu te powhiri a te wahine: "Hau kiwi, hau weka kawea he korero..." a ka rawe, i te rite o nga kakahu, o te whiu o te ringa. Ahakoa te nui o te papa whutupooro i taiwhio tonu i te tangata, he pirihimana rere-hoiho ki te arai i te mano o te tangata kei poka te haka. I muri iho i ta nga wahine Maori ka tu na nga tamariki wahine pakeha, te mahi he whakatu rakau ko te peene ki te whakatangitangi. Muri iho na nga tane te haka. Mutu ana te haka ka kokiritia te pa o nga pakeha — he

tereina whawhai — e nga Maori. Ka kino te haere o te tangi a te pu, a te ritaiti. Kaore te pa i horo, engari i riro herehere etahi o nga pakeha me etahi o a ratou pu. Kei te whawhai, kei te umere te mano o te pakeha. I tetahi whawhaitanga i muri mai ka riro tetahi o nga pu-repo a te pakeha i te Maori, no muri mai ka tuomakia mai e tetahi pakeha no Amerika he *hau poai*, ka waikihatia, a riro atu i a ia.

I muri iho i tenei ka tu te mea whakamiharo rawa, he poi na etahi tamariki pakupaku tokowha, na Marara Kahukaone, na Taku Rawhira, na Mere Paaka, na Te Huirua. I te haereinga mai i poi haere tonu mai ratou, me te koriana i hunaia ki roto i te kakahu kiwi, ki te whakatangitangi haere: "Ki tonu au i te kora, kora, kora." Hei waenganui o te papa ka tu ratou ka poi ki tena taba, ki tena taba. Auahi ana! Tangi te umere a te pakeha Hiao.....! heo.....!

I muri iho i te hauto waka, ka kokiritia ano e te Maori te pa o nga pakeha, ehara kua riro to ratou manaua a te "H.M.S. Powerful." I te ekenga o te Maori ki runga e karawhiua ana te hauto: "He tia, he tia, he tia; he ranga, he ranga, he ranga; ...!" ko te omanga hoki o nga hoiho to, me te mea tonu na te hoiho i pana haere te waka. Ko tetahi o nga hoiho o nga pakeha i riro i a Reweti Kohere, na ona hoihi i panga te rangatira o te hoiho ki te whenua. Ka whakaomaomangia te hoiho me tona patu haere ano i te pakeha ki tona taiaha. Ka kawea e te toa karahi ka oma tonu atu ki roto i te hoa riri, ko tona makanga e te pakeha ki raro, ka poka, ka tangohia tona korowiri me tona taiaha, ka mauria haeretia i runga hoiho, ko tona kaki i herea ki te taura. Engari mehemea ana he tino whawhai ka pakaru tonu nga angaanga o nga pakeha i te taiaha a Kohere. Ko te mea tino rekareka rawa tenei i tenei ra.

Te mahi whakanutunga na "Broncho George," na te kau-poi o Amerika. Ahakoa pehea te oma a te hoiho ka karawhiua atu tona kaha mau tonu atu nga waewae e toru e rua, kotahi ranei o te hoiho, te kaki ranei. Tetahi o ona mahi he tango i tona taura i te whenua e takoto ana i runga i te oma kaha a tona hoiho. Ko ona makawe he roroa tonu penei me o te wahine. I tu te Mea o Turanga ki te whai-korero he whakawhetai mo tenei ra nui.

Neke ake i te £40 nga moni i riro i nga Maori, i runga i te homai aroha noa iho a te tangata. He moni nui tenei mo tenei taone iti, mo tenei ra kino hoki, i ua tonu a mutut

noa. E £3 te kinaki o te poi a nga tamariki poi. E tino whakamihia ana matou ki a Tuta Nihoniho me Ngati-oneone me etahi atu mo to ratou kaha, mo to ratou aroha, mo te pai o a ratou haka, i tino mihia e te pakeha.

I te aliahi ka tino nui rawa te ua, hei aha ma te pakeha, kiki tonu nga tiriti o te taone i te whakarongo ki nga waiata ki nga whai-korero. I hangaia he teneti mo nga kai-korero mo nga kai-waiata ki runga i te parani o tetahi whare tiketike. Muri iho i te whai-korero a te Mea ka karangatia ko Reweti Kohere e tu ki te whai-korero. Tu ana ia tangi ana te umere a te pakeha a te Maori. I whakawhetia ia ki te Mea, ki te iwi pakeha hoki, mo to ratou awhinatanga i nga Maori ki te whakawhaka moni mo te mate-kai ki Inia, mo te whawhai hoki. I mea ia he tino pono te u o te Iwi Maori ki te Kuini, e hari ana hoki ratou mo ratou i noho ki raro i te kara a Ingarangi, no te mea he ora kei reira, he rite mo te Maori mo te Pakeha. E hari ana te Iwi Maori mo te toa o te Ingarahi i ta raua pakanga ko te Poa, no te mea ka puta he ora ki nga iwi maori e tukinotia nei e te Poa. Ahakoa kei nga wahi katoa te mana o te Kuini, ahakoa he maha nga iwi kei raro i tona mana, otira na tenei whawhai ka kitea kotahi ano. I hiahia te Iwi Maori ki te haere ki te whawhai mo te kara, a i te mea kaore ratou i tukua na reira e kimi tikanga nei hei whakaputanga mo to ratou aroha ki te Kuini. E whawhai ana te Poa mo ratou ake ano, tena ko te Ingarahi e whawhai ana mo katoa, kiri ma, kiri mangu ranei. Koia nei te rerenga ketanga o te Poa o te Ingarahi. I te wa e hari ana mo o tatou wikitoriatanga kia mahara ano te ngakau kia pera me ta Ratiata Kipiringi i whakatupato ai ki te Ingarahi :-

“E te Atua o matou tipuna, i matauria mai inamata

Te kai-hautu o nga matua e pae nei

Kei raro i te kapakapa o tou ringa

O matou mana e whakahaere nei

E te Ariki, e te Atua o nga Mano, e noho ki a matou

Lest we forget—lest we forget.

(Kei wareware—kei wareware matou.)

I korero Maori tonutia e Kohere te waiata nei, ko te raina whakamutunga i pakehatia, kaati i matatau mai hoki i te pakeha te tikanga o ona kupu, he waiata hoki e tino mohio ana i te pakeha. Muri iho i tenei ka waiatatia e ia te waiata mo Rapata, me te whakatangitangi ano nga pakeha:—

“Haere tonu Rapata, haere tonu ra.”

No te mutunga ka hakaia e Kohere te: “Ake ake kia kaha—haere tonu ra,” na etahi Maori i te tiriti e tu ana i hapai ake.

Kore i rikarika te umere a te mano o te pakeha ki a Kohere raua ko tona whai-korero. I a ia ano e korero ana e umere ana te tangata. I rahi tona reo ki te korero, whakarongo ana te pakeha ki to ratou reo e whakabeke mai ana e te Maori. I ki ano a Kohere i roto i te reo Ratini ko te mana o te Ingarahi he *multa in uno*, ara he Maha i roto i te Kotahi. I tino whakamihia i tino korerotia te whai-korero a Kohere; i kiia ko tetahi tenei o nga tino whai-korero kua rangona ki tenei taone. I puta i a ia etahi kupu kaore i kitea e etahi atu tangata, pakeha maori ranei. He nanakia a Tipi-whenua!

HE AROHA NUI.

He hanga aroha te pakarutanga o te Hira Newhata, he kaupuke heera nui i rere mai i Ingarangi ki Merepana. He maha nga ra i rere mai ai i te moana, a, ka tae tonu hoki ki Merepana ka pakaru i te nui o te marangai.

E rua tekau ma rua nga tangata i mate, e rima ano i ora whakauaua. I te mea e akina ana te kaupuke e te ngaru, e totobu haere ana hoki, kaore te mete tuatahi i rere wawe ki runga i te poti, engari i haere ki te tiki i tetahi o nga heramana i te takoto mate. Eke atu ana te turoro ki te poti ko te tino pakarutanga o te kaupuke, a ka ora te turoro ra ka mate te mete, tona kai-whakaora. I ki a te Karaiti: “Kahore he aroha o tetahi i rahi ake i tenei, ara, kia tuku te tangata a ia ake ano kia mate mo ona hoa.” (Hoani 15. 13.) Engari pea te aroha nui ake ko te mate o te tangata mo te tangata kino, mo tona hoa-riri ranei, pera me te Karaiti i mate nei mo te tangata hara, mo tona hoa-riri. “I a tatou hoki e *ngoikore* ana, i te wa i rite ai, ka mate a te Karaiti mo te hunga *karakia kore*. E mate whakauaua hoki tetahi mo te tangata tika: tera pea ia tetahi e maia ki te mate mo te tangata pai. Heoi e whakakitea nuitia ana e te Atua tona aroha ki a tatou, i a tatou hoki e *hara ana*, ka mate a te Karaiti mo tatou.” (Roma 5. 6—8.) I mate a te Karaiti mo te hunga *ngoikore*, *turoro*, kaore nei e kaha ki te whakaora i a ratou ano, kaore ia i mate mo te hunga tika; e *hara ana*, e *ngaua ana* e te hara, e haere ana hoki te rata ki te hunga mate. E kore ai etahi tangata e whiwhi ki te oranga tonutanga he kore no ratou e mohio he *ngoikore* ratou, he *karakia-kore*, e *hara ana*.

NGA KUPU WHAKAMIHI.

Hawaruwari, Wharekauri,

Hune 6, 1900.

Ki te Etita o Te PIPIWHARAUAO,

E hoa, tena koe.

Tenei nga hua kareao ka tukua atu e au, e rima hereni, hei oranga mo te manu koroiti nei, ara mo Te PIPIWHARAUAO. Kia rere mai i runga i nga kare o nga moana, kia tau mai ana ko Wharekauri nei, kia titiro ai nga kanohi pohe, kia rongo ai nga taringa turi i nga rongo korero o tawhiti e hau mai nei i te ao.

Heoi ano.

Na to hoa aroha,

na HAPURONA PAWA.

Chatham Islands.

Rotorua,

2 Hune, 1900.

Ki te Etita o Te PIPIWHARAUAO,

E koro, tena koe

i to nu-pepa i a Te PIPIWHARAUAO. Ka pai te tangi a te manu iti nei. Heoi ano te he ko te mangere o te iwi nui tonu ki te tango i ta taua manu hei taonga ma ratou. Ehara i te mea tika ma te pakeha penei me au nei to manu e whangai kia ora ai, ma te Maori ia e whakaaro ka tika. He ahakoa ra maku e panui te mahi tika a Te PIPIWHARAUAO ki oku kainga e haere ai ahau.

Tenei aku rima kakano hei oranga mo ta taua manu. Ahakoa iti ko te whiwhi tonu.

Heoi ano,

Na tetahi o nga pakeha e aroha nui ana ki te iwi Maori.

Na FATHER LIGHTHEART.

HE RETA KI A TUHOE.

Ki te Etita o Te PIPIWHARAUAO,

E hoa, tena koe.

Mau e panui atu taku pukapuka ki to taua iwi ki a Tuhoe.

E nga rangatira o Tuhoe me te iwi nui tonu e takoto mai ra i Waikaremoana ki Ruatoki, tena koutou. E kore e mutu te tumanako i roto i enei ra kia kite i a koutou, kia hono ai te whakaaro, kei tau te aroha. Otira i te mea kaore e taea i te nui ano o nga raruraru, ma Te PIPIWHARAUAO e kawe atu ki ena rohe taku mihi mo a koutou manaaki maha i homai ai ki toku tinana i te tau ka taha nei. Kaore he kupu ke ake mo tera. Kia tae rawa ake

koe, Tuhoe, ki roto ki Waiapu a enei ra e tu mai nei e rite ai te taha ki o tatou tinana.

Mo nga kupu. He mea haere noa tena hanga i nga huarahi hou o te pakeha, e mama ana te hari e te pane o te Kuini. Ko a taua taonga enei. Inakoa i whai-kupu au i Te Whaiti, i Matatua, i Ruatoki, i Te Waimana, kua koe a Tuhoe e whakatangata-ke i a au i a Porourangi, me waiho ko to taua kaupapa Maori he kaupapa mo taua ki etahi mahi. Na i haere ake a Te Wakaumuia ratou ko ona tamariiki ki te hui a Te Houkamau i Te Kawa-kawa i te marama o Pepuere nei, a i rite tetahi wahi o tena kupu. I te mea ka takoto te huarahi ka waiho tena hei mahi ma taua te kopikopiko i nga takutai, na te whakaaro ona roa e whakatutata.

Tera ano tetahi kupu, me titiro a Tuhoe ki te paipera o te motu e takoto mai ra i waho, ko taua paipera ia, ko nga pobehehanga, ko nga matauranga, ko te mate, ko te ora, ko nga mahi, ko nga whakahaere, o te motu, o te Tai-rawhiti, o te Tai-haunauru, kia titaha ai koe i oku rua tupapaku, kia tauria ai ranei ki aku huarahi i kitea ai tetahi pito oranga moku. Ma te tangata haere e korero nga wharangi o tenei paipera, e tuwhera ana i te ao i te po.

Ko te kupu whakamutunga i runga i te patai ki a au a nga kaumatua i Ruatahunu ko tenei, "Ko wai taua e matau atu inaianei ki nga whakaaro kei te ngaro atu ki roto o nga puku o nga Kawanatanga kaore nei ano i ara mai. Tera pea ka ara mai he Parao kaore i matau ki a Hohepa." Ko mua toru ko tou aroaro ko te bikoitanga o waewae i enei ra tau e titiro, kei to tupato inaianei, kei te pai o te haere e iti ai te raruraru e pa mai a muri ake nei ina whakahaerea mai e te pakeha he tikananga hou mo te rohe o Tuhoe. E kore koe e he rawa ki te ngahau koe ki nga mahi o te Tai-rawhiti e manaaki mai ra i tenei taonga nui i te whenua, he mea i kimihia i roto i nga tau e toru tekau o muri iho i te pakanga, ka kitea e Ngati-porou nga huarahi whakahuihui i te tangata e kotahi ai te whakaaro monga mahi, nga huarahi hoki e riro ai ano ko te matauranga o te pakeha hei arai atu i nga kino e abu mai ana i te taha pakeha.

Kei te whai mai matou ki te hui a Ngati-awa i karanga ai ki Pupuaruhe me te tumanako mai kia kite i te rahi o Tuhoe ki reira. Hei reira tahi tatau kite ai. Kaati me waiho i runga i te tumanako kia kite i a koutou, i te whakapono tera koutou e tae ki reira, hei reira hono ai o tatou aroha.

Na to koutou hoa,

na APIRANA T. NGATA.

TE TU O TE MAORI.

Ki te Etita o Te Pīpīwhararua,

E hoa, tena koe. Tenei au te tuku atu nei i etahi kongakonga hei kotamutamu ma te ngutu o ta tatou manu, mana ka kawa, mana ka reka, e taen hoki te pehea.

He nui nga whakaarohanga a te Pakeha raua ko te Maori o tenei whakatupuranga ki nga take e ngarongaro haere nei tenei iwi te Maori. E ki ana etahi na te Whakapono: nana i whakakore i nga mana, i nga makutu, i nga karakia i nga aha noa a te Maori. Ehe! na wai i ki?

Tena kia ata tirohia e tatou. Kei te mohio nga Maori ki to ratou taokete pakeha ki a Te Manene (Judge Manning) i noho nei ki Hokianga i te timatanga tonu o te taenga mai o te Pakeha ki enei motu a mate noa ia. He tangata whai matauranga tera ki te taha Pakeha, a he tino tohunga rawa ki nga tikinga Maori. Na, e ki ana ia, i mua noa atu o te taenga mai o te Pakeha kua iti haere te iwi Maori. I mohiotia tena ki te nui o nga pa tawhito kua mahue a e takoto noa ana i runga i nga hiwi, a ko etahi kua tipuria e nga rakau nunui o te ngahere. I ki hoki nga Maori, ko te take i ngaro haere ai te iwi Maori i mua atu o te taenga mai o te Pakeha, he nui no te raruraru ki te whawhai, na reira i kore ai ratou e ahei te whakatipu kai hei oranga mo ratou. He tae-tae tonu mai hoki no nga taua ki te patu ki te mura ano hoki i a ratou. Mate ana i te patu, mate ana i te kai, a whati ana nga morehu ki wahi ke.

No te taenga mai o te Pakeha i te tuatahi ka hohoro haere te mate o nga Maori. Te tino putake o tena ko te pu. Otia kia ata whakamaramatia tenei. Ehara i te mea na te pu tonu i patu; engari no te rironga nuianga mai o te pu ka mahue i nga Maori te noho ki runga ki nga hiwi, ka heke iho ki nga parae, kia tata ai ki nga wahi makuku hei mahinga kai, a hanga tonutia iho o ratou pa, a ratou taiapa ki aua wahi. Tenei ano tetahi take mate o te pu. I whai nga Maori kia rato katoa ratou i te pu, i te paura, i te mata, a ko te utu mo aua mea ki te Pakeha he whitau. I te timatanga kotahi te pu mo te tana whitau. No te taenga mai o etahi pakeha hou ka hoatu kia rua pu mo te tana whitau, kotahi ranei pu, me te waipaata paura me nga mata. Heoi poto katoa nga tangata Maori, nga tane nga wahine, ki te takiri whitau. Mahue ana nga maara kai a nohoia ana e ratou nga wahi repo kia tata ai

ratou ki nga pa-barakeke. Whakatupato noa o ratou hoa pakeha i a ratou, hei aha i te kaha o to ratou hiahia ki te pu me te whakapono-kore ki nga tohutohu a te Pakeha, kaore i rongo. Panga iho ratou e nga mate kino, e te mate-kai ano hoki, ki aua wahi, a mate atu mate atu tona tini noa iho. Kihai hoki ratou i kite i te aitia nana ratou i patu.

E ki ana a Te Manene i mohio ia ki tetahi hunga e wha tekau e noho pena ana i te taha o te repa raupo. I tae atu raua ko tetahi takuta pakeha ki reira. I ki taua takuta "Ehara tenei i te wahi tika hei nohoanga mo te tangata, e kore ano hoki au e ora ki te noho ki konci." Aua atu, kihai taua hunga i rongo, a kaore i tae ki te waru tau kua poto katoa ratou ki te mate, a tokorua nga tangata ke i puhia mo ta raua makututanga i a ratou. Maori! Maori!

(Taria e whakaoti.)

Na HOHEPA PEKA.

Turanganui.

PANUITANGA.

Kua panuitia e te Kawanatanga hei ra tino nui te toru o nga ra i muri iho i te taenga mai o te rongo kua hohia te rongo o te whawhai ki Taranawaa. Hei taua ra whakaputaina ai te hari nui i nga wahi katoa i raro i te mana o Kuini Wikitoria. E whakaatu ana Te Pīpīwhararua ki nga iwi katoa o te Tai-rawhi-ti e tata ana ki Turanga kia hui katoa mai i taua ra, a kia haere mai me nga mahi. Kua tonoa e te Komiti kia hui te iwi Maori, kaati haere mai, mauria mai nga haka, nga peruperu, nga poi hei kopare mou ki te marae o te pakeha a taua ra. Ko ta matou hiahia kia tae mai he ope Maori eke hoihoi kia rima-tekau, neke atu ranei; ko nga kahu me kahu Maori katoa; ko nga tera me takapau me kahu Maori ano ranei, ko nga paura me taura Maori. Ki te rite tenei whakaaro hei mea tino whakamiharo atu. Tena kia tatanga mai. Tetahi o matou hiahia he waka taua kia hoka haeretia i nga tiriti i runga waiira ma te hoio e to. Kua rite i te pakeha ana mahi engari kei hapa te iwi Maori o te Kuini. Haere mai e nga mana katoa, haere mai i runga i te ngakau rangatira. Ki te hiahia te tangata mo tetahi take me tuhi mai ki a

REWETI T. M. KOHERE.

Te Rau,
Gisborne.

TE WAIMARIE O TE AROHA.

Ki te Etita o TE PIPIWHARAUAO,

E hoa, tena koe ara koutou katoa, nga kai-whakahaere o ta tatou manu. Kia ora koutou i raro i te atawaihai a to tatou Ariki.

E hoa ma, panuitia atu ki roto ki ta tatou nu-pepa te matenga o to tatou hoa o Tieki Harete, he pakeha rangatira no Haki Pei. I riro ia i te waipuke i te awa o Hikuwai, Uawa, wahi o te Tai-rawhiti. No Noema, i te tau 1899, i mate ai, a, no te 25 o Mei, 1900, katahi ano ka kitea, e whitu rawa marama ki te puku o te wai. He kaha, he roa hoki te rapunga i taua tupapaku i te wa i mate ai, kore rawa i kitea, nawai-a ka mutu te rapu, ka wareware noa ake. Na, e hoa ma, he mea whakamiharo rawa te kitenga o taua tupapaku.

Tera etahi tamariki toko wha no te kura o Uawa,—he maori tetahi, ka 14 ona tau; he hawhe-kaihe tetahi, ka 13 ona tau; he torukoata maori tetahi, ka 9 ona tau; he pakeha tetahi, ka 10 ona tau. I a ratou e kura ana ka rongorou ratou, ka kite hoki i roto i nga nu-pepa pakeha i te mate-kai nui kua pa ki Inia, ara i runga i te maroke o te whenua, i te mea kua katia nga kuwaha o te rangi, kua kore e heke iho te tomairangi, kua kore hoki te whenua e tuku mai i ona hua. Katahi ka pa te aroha ki aua tamariki, ka rapu hoki ratou i tetahi tikanga e ahei ai ratou te awhina i tenei aitua nui. Ka whakaritea e ratou kia tahuri ratou ki te parau i tetahi wahi ka whakato ai ki te paukena hei tuku ki Inia. E rima nga eka i parautia mo runga i te whakaaro a aua tamariki. Ko te wahi i parautia nei e tata ana ki nga pareparenga o te awa o Uawa. Tino nui atu te tipunga me te makurutanga o te paukena, ki te whakaaro tera e eke ki te 150 tana nga paukena mo te tuku ki Inia. I te 15 o nga ra o Mei ka puta tetahi ua nui whakaharahara ki te takiwa o te Tai-rawhiti, otira i horapa katoa taua ua ki nga wahi katoa o te motu nei. I ngaro katoa te nuinga o te whenua i te wai, ka ngaro hoki te paamu a nga tamariki nei. Ka riro i te wai te 150 tana paukena mo Inia. Ko te kainga o nga tamariki nei kei te taone tonu o Uawa. I te ata o te 24 o nga ra, ka kitea e tere ana te paukena i runga i te kare o nga wai. Katahi nga tamariki nei ka haere ki te ngutuawa o te awa, me kore e pae mai a ratau paukena ki te one. Tika rawa ta ratau whakaaro. Rokohina atu e ratau e pae ana te paukena i te one, tona tini, katahi ratou ka anga ki te kohikohi ki te whakahaupu haere. Po noa tena ra. I te ata o tetahi ra ka haere ano ratou ki te one.

I a ratou e haere atu ana ka kitea atu e ratau tetahi mea ma e huribia haeretia ana mai e te ngaru o te moana. Katahi ratou ka karanga, "E ko tetahi o a tatau paukena tera e huribia mai ra e te ngaru." Ka noho ratou ki te tiaki. No te unga mai ki uta katahi ka kitea ko Tieki Harete ke ia te mea i maharatia atu ra he paukena. Ka toia ki uta. E £25 te moni i tukua ma aua tamariki mo ta ratou kitenga i taua tupapaku.

Heoi ano,

na ROPIHA TAMARARO.

Hauti.

HE PANUI

Ki te tangata e hiahia ana ki te Rawiri, ki te Himene: he nui noa atu nga pukapuka kei a au inaianei: ko te utu:—

<i>He mea nui, kiri noa,</i>	... 2/6
<i>He mea nui, kiri pai,</i>	... 4/-
<i>He mea paku, kiri noa,</i>	... 1/-
<i>He mea paku, kiri pai,</i>	... 2/6
<i>He mea paku, kiri pai rawa,</i>	3/6
<i>He Himene,</i>	... 1/-

Maku e utu te Pane Kuini hei tuku atu i nga pukapuka ki a koe.

NA H. W. WILLIAMS,

TE RAU, GISBORNE.

NGA TIKANGA O TE PIPIWHARAUAO.

I. Ki te tuhi mai ki te Pepa me penei:—

TE ETITA O TE PIPIWHARAUAO.

TE RAU, GISBORNE.

Kaua rawa e tuhia te ingoa o tetahi tangata

II. Kotahi putanga o te Pepa i te marama hei te wiki whakamutunga.

III. Ko te utu o te Pepa e rima hereni, 5/- mo te tau.

IV. Ko nga moni katoa e tukua mai ana ki Te Pipiwharaura, me nooti o te Poutapeta; otira ki te kore e taen tena, e pai ana ano te tuku mai ki te pane-kuini, engari hei nga mea kotahi kapa.

NGA HUA KAREAO MA TA TATOU MANU.

15/- T. Tawhai

10/- Tame Poata. 5/- Hapurona Pawa, A. Tamihere, "Thames," Miss Blakiston. Ani Kanara, Rutene te Arahui, Rutene te Aihu, Hapeta te Hautehoro, Puke, Watarawhi Rangui, Mrs. Woodbine-Johnson. 3/- Miss Ancell. 2/6 John King, Erahia Matahiki, Hone Pairama, Kare Hataraka. 2/- Hori te Ariki.